

Urszula Wasilewicz

ORGANIZACJA FUNKCJONOWANIA KOŚCIOŁA WE
FRANCUSKIM PORZĄDKU PRAWNYM
ZARYS PROBLEMATYKI

Aktualna sytuacja Kościoła we Francji jest bardzo skomplikowana. Ideologia liberalna Oświecenia, odrzucając utrwalone przez stulecia poglądy, przyjęła za wartość nadrzędną wolność indywidualną obywatela, której nic, nawet suweren – naród, nie może ograniczać¹. Państwo, według koncepcji liberalnej, ma być gwarantem wolności religijnej jednostki przed wpływami Kościoła. Dlatego wysunięty został postulat rozdziału Kościoła od państwa², które powinno być świeckie, tzn. neutralne światopoglądowo, a żadne poglądy i zachowania religijne obywateli nie powinny stanowić przedmiotu zainteresowania władzy politycznej. Wprowadzeniu takiego rozwiązania do francuskiego porządku prawnego sprzyjały okoliczności społeczne, jak walka z monarchią absolutną, którą uważano w XVIII w. za odpowiedzialną za złą kondycję państwa i ludu. Jednak powszechnie przyjęta opinia o wrogości francuskiego systemu politycznego względem obecności religii, a zwłaszcza Kościoła katolickiego, w sferze publicznej państwa jest niepełna,

---

MGR LIC. URSZULA WASILEWICZ – doktorantka, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego Instytutu Prawa Kanonicznego KUL; e-mail: uwasilewicz@gmail.com

¹ A. Czochara, *Stosunki państwo-Kościół. Belgia, Francja, Hiszpania, Włochy*, Warszawa 1994, s. 10.

² J. Krukowski, *Kościelne prawo publiczne. Prawo konkordatowe*, Lublin 2013, s. 54.

ponieważ obok tego charakterystycznego dla Francji modelu państwa świeckiego w wersji separacji wrogiej, występuje także model państwa wyznaniowego w trzech różnych wersjach: skoordynowanej w Alzacji i Mozeli, otwartej na Gujanie Francuskiej i zmodernizowanej na większości terytoriów zamorskich.

Na przeważającej części kraju i w trzech zamorskich departamentach (Gwadelupa, Martynika i Reunion) obowiązuje ustawa z 1905 r. *o rozdziale Kościołów od państwa*³, która pozbawia Kościoły i kościelne jednostki organizacyjne osobowości prawnej. Na stosunkowo niewielkim obszarze, ponieważ zaledwie w trzech wschodnich departamentach kraju (Dolny Ren, Górny Ren i Mozeła) obowiązuje *konkordat Napoleona z 1801 r.*, który dzieli wyznania na „uznane” i „nieuznane” przez państwo. Kultury uznane posiadają osobowość prawa publicznego, a państwo ma wobec nich szereg obowiązków, jak utrzymanie finansowe duchowieństwa, ale i praw, jak prawo mianowania osób na wyższe stanowiska w tych wyznaniach. Na niemal wszystkich terytoriach zamorskich wobec wszystkich wyznań obowiązują dekrety z 1939 r., tzw. *dekrety Mandela*⁴, na mocy których powstały rady administracyjne zajmujące się zarządzaniem majątkiem Kościołów i innych związków wyznaniowych. Na Gujanie Francuskiej występują dwa systemy. Wyznanie katolickie jest jedynym kultem „uznanym” przez państwo i bezpośrednio przez nie finansowanym na podstawie *rozporządzenia królewskiego Karola X z 1828 r.*, natomiast wobec pozostałych wyznań zastosowanie mają wspomniane *dekrety Mandela*.

W artykule zostanie dokonana analiza podstaw i sposobów funkcjonowania Kościoła katolickiego we Francji, państwie, które zasadę świeckości ma wpisana w ustawie zasadniczej, a rozdział Kościołów od państwa traktuje jako fundamentalną zasadę, lecz mimo to jest jedynym krajem, którego prezydent ma wpływ na no-

---

³ Loi du 9 décembre 1905 concernant la séparation des Eglises et de l'Etat, Journal Officiel – Editions Lois et décrets, 37 année, n. 336 – lundi, 11 décembre 1905, p. 7205 ; tekst polski: *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, red. M. Sitarz, M. Grochowina, M. Lewicka, A. Romanko, P. Wierzbicki, Lublin 2012, s. 846-860.

⁴ Décret du 16 janvier 1939 instituant aux colonies des conseils d'administration des missions religieuses, Journal Officiel de la République Française du 19 janvier 1939, s. 1001. Nazwa *dekrety Mandela* pochodzi od nazwiska Georges Mandel, Ministra ds. Kolonii.

minacje biskupów i gdzie niektórzy duchowni są utrzymywani z budżetu państwa.

1. FUNKCJONOWANIE KOŚCIOŁA W SYSTEMIE SEPARACJI

Na przeważającej części terytorium Republiki francuskiej (w tym także na trzech departamentach zamorskich: Gwadelupa, Martynika i Reunion) obowiązuje system państwa świeckiego w wersji separacji wrogiej. Ten system, którego podstawą jest ustawa z 1905 r. oraz konstytucyjna zasada świeckości państwa⁵, swoje źródło ma w aktach normatywnych powstałych w czasie Rewolucji francuskiej z 1789 r. i Komuny Paryskiej z 1871 r. Uchwalona „pod auspicjami Istoty Najwyższej” Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 26 sierpnia 1789 r.⁶ zawiera gwarancje wolności sumienia i wolności religijnej (art. 10). Powstały sześć lat później Dekret Konwencji Narodowej (21 lutego 1795) precyzyjnie regulował stosunek państwa do Kościołów, zakazując zakłócania kultu, jak również stwierdzając: „Republika nie opłaca żadnego kultu [...] nie dostarcza żadnego pomieszczenia ani dla wykonywania kultu ani na mieszkania dla duchownych [...] nie uznaje żadnego duchownego kultu: nikt nie może ukazywać się publicznie w ubraniu, ozdobach lub szatach przeznaczonych do obrzędów [...] żaden znak właściwy dla określonych kultów, nie może być umieszczony w miejscu publicznym ani też zewnątrz budynku w jakikolwiek sposób, żaden napis nie może wskazywać na miejsce przeznaczenia kultu, żadne obwieszczenie ni wezwanie nie może być uczynione w celu zwołania tam obywateli [...] nie może być uczyniona żadna darowizna wieczysta czy dożywotnia, ani też nie wolno ustanawiać żadnej opłaty na pokrycie wydatków kultu”⁷.

---

⁵ Art. 1 de la Constitution du 4 octobre 1958, Journal Officiel de la Republique Française n. 234 (5 X 1958); tekst polski: W. Skrzydło, *Konstytucja Francji*, Warszawa 2005.

⁶ Déclaration des droits de l’Homme et du Citoyen du 26 août 1789; P. Sarnecki, *Najstarsze Konstytucje z końca XVIII i I połowy XIX wieku*, Warszawa 1997, s. 18-20. Dokument ten jest jednym ze składników obecnej konstytucji Francji.

⁷ Czochara, *Stosunki państwo-Kościół*, s. 11-12.

Kolejnym aktem normatywnym wprowadzającym rozdział Kościołów i religii od państwa był dekret Komuny Paryskiej z 1871 r.⁸, który zrywał z wprowadzonym przez Napoleona Bonapartego konkordatem, postanawiając: „zważywszy, że pierwszą zasadą Republiki Francuskiej jest wolność, zważywszy, że wolność sumienia jest pierwszą z wolności, zważywszy, że budżet wyznań jest sprzeczny z powyższą zasadą, obciąża bowiem podatki obywateli wbrew ich przekonaniom religijnym, zważywszy, że duchowieństwo było współuczestnikiem zbrodni monarchii przeciwko wolności – postanawia: 1. Kościół oddziela się od państwa; 2. Znosi się budżet wyznań; 3. Majątki, zwane majątkami martwej ręki należące do kongregacji zakonnych, ruchome i nieruchome, uznaje za własność narodu”.

Obowiązująca ustawa z 1905 r. jednoznacznie rozdziela Kościoły od państwa, nie uznając żadnej religii ani nie opłacając i nie subwencjonując ich. Na mocy tej ustawy zostały zniesione zakłady publiczne kultu, a majątki kościelne rad parafialnych czy konsystorzów zostały przekazane stowarzyszeniom kultowym, wobec których stosuje się ustawę o stowarzyszeniach z 1901 r.⁹ Aby powstało takie stowarzyszenie, konieczne jest złożenie deklaracji wstępnej w odpowiedniej, ze względu na siedzibę, prefekturze departamentu (lub podprefekturze dzielnicy miasta), która ma obowiązek prowadzić odpowiedni rejestr. Ta deklaracja wstępna powinna zawierać następujące informacje: określenie granic terytorium; listę członków pełnoletnich, przedmiot i nazwę stowarzyszenia, siedzibę jego władz, nazwiska, zawód, zamieszkanie i narodowość osób wchodzących w skład organów zarządzających, statut i sposób wprowadzania w nim zmian oraz składzie władz. Ustawa przewiduje obowiązek składania wobec ogólnego zgromadzenia członków corocznych sprawozdań ze stanu finansów i otrzymanie absolutorium. W związku z zagrożeniem przyznania osobom świeckim uprawnień niezgodnych z organizacją i hierarchią wewnętrzną Kościoła, Stoli-

---

⁸ Décret n. 59 du 3 avril 1871, Journal officiel de la Commune; tekst polski w: Cz o c h a r a, *Stosunki państwo-Kościół*, s. 12.

⁹ Loi du 1 juillet 1901 relative au contract d'association, Journal Officiel – Editions Lois et décrets, 2 juillet 1901, s. 4025-4027.

ca Apostolska zakazała tworzenia takich stowarzyszeń¹⁰. Skutkowało to jednak tym, że majątek kościelny został przejęty przez państwo¹¹. Dopiero w 1923 r. Rada Stanu wydała orzeczenie, że stowarzyszenia diecezjalne Kościoła katolickiego są zgodne z ustawą z 1905 r. W tych stowarzyszeniach to biskup diecezjalny, działając wspólnie ze Stolicą Apostolską, jest zwierzchnikiem. Organizacja stowarzyszeń diecezjalnych została zaakceptowana przez papieża Piusa XI w encyklice *Maximum gravissimamque*¹².

Stowarzyszenia diecezjalne mają prawo do posiadania dóbr nieruchomości służących w celach kultowych, mogą przyjmować darowizny „między żywymi”, zapisy testamentowe (pod warunkiem uzyskania zgody państwa).

Zgodnie z ustawą z 1905 r., państwo nie finansuje ani nie subwencjonuje żadnego wyznania. Jednak możliwe są pewne wyjątki. Dopuszczalne jest finansowanie z budżetu departamentów i gmin posług duszpasterskich w szkołach, szpitalach, więzieniach czy koszarach. Możliwa jest też pomoc państwa na remonty i utrzymanie budynków kościelnych. Funkcje wykonywane przez duchownych mają charakter prywatny i nie mogą być finansowane przez osoby prawne, a duchowni (podobnie lekarze i farmaceuci) nie mogą przyjmować darowizn i zapisów testamentowych od chorych, do których są wzywani¹³.

2. FUNKCJONOWANIE KOŚCIOŁA W SYSTEMIE WYZNANIOWYM KONKORDATOWYM

Na niewielkim obszarze kraju, w departamentach Dolny Ren, Górny Ren i Mozela nie obowiązuje ustawa o separacji Kościołów od państwa, tylko konkordat zawarty przez Napoleona Bonapartego

---

¹⁰ Pius PP. X, *Episola Encyclica Vehementer Nos*, 11.02.1906, ASS 39 (1906), s. 3-16.

¹¹ Tymczasowym rozwiązaniem było przepisywanie majątków kościoła na zaufane osoby prywatne w okresie *vacatio legis* ustawy z 1905 r. (tj. do 1 stycznia 1906 r.). Było to jednak rozwiązanie tymczasowe i niebezpieczne.

¹² Pius PP. XI, *Episola Encyclica Magnam gravissimamque*, 18.01.1924, AAS 16 (1924), s. 5-18.

¹³ Art. 909 Code de droit civil, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721> [dostęp: 17.06.2013].

z 1801 r. Zawierając ten konkordat, chciał on wesprzeć Kościół i dzięki temu umocnić swoją władzę polityczną w społeczeństwie. Zawarty konkordat przyznał Kościołowi katolickiemu prawo do publicznego kultu, pensje dla duchowieństwa, odtworzenie zamkniętych seminariów, kapituł i fundacji, w zamian za co papież miał pozbawić urzędu biskupów „kontrewolucjonistów” opłacanych przez Anglię, zgodzić się na składanie przez duchownych przysięgi na wierność Republice i nieodwracalność sprzedaży dóbr kościelnych. Ogłoszone przez rząd artykuły organiczne odnośnie do zastosowania postanowień konkordatu¹⁴, umocniły kontrolę państwa nad Kościołem między innymi przez prawo Pierwszego Konsula do nominacji biskupów¹⁵.

Gdy została uchwalona ustawa z 1905 r., tereny Alzacji i Lotaryngii znajdowały się poza terytorium Francji¹⁶, wróciły dopiero w 1918 r. w myśl postanowień traktatu wersalskiego. System konkordatowy został utrzymany na tym terenie ze względu na duże przywiązanie ludności do swojej tożsamości. W 1924 r. rząd próbował ujednoczyć prawodawstwo w kwestii relacji do Kościołów, wprowadzając tam „prawo republikańskie”, ale spotkało się to z dużym oporem i protestami społeczeństwa. Ostatecznie na terytorium trzech departamentów nie obowiązuje ustawa z 1905 r., a Kościół katolicki¹⁷, mając status kultu uznanego przez państwo, korzysta z pełnej wolności religijnej i jest finansowany z budżetu państwa, przez co jest zależny od państwa w niektórych kwestiach.

Na terytorium tych trzech departamentów Kościół katolicki zorganizowany jest w archidiecezję Strasburga (departamenty Dolny Ren i Górny Ren) i diecezję Metz (departament Mozela), które podlegają bezpośrednio Stolicy Apostolskiej. Na mocy postanowień artykułów organicznych przy mianowaniu biskupa diecezjalnego, jak również koadiutora wymagana jest zgoda prezydenta Republiki. Laicka Francja jest jedynym krajem, którego prezydent ma takie

---

¹⁴ Loi du 18 germinal an X (8 avril 1802) promulgue et déclare exécutoire la convention (concordat) du 26 messidor an IX (15 juillet 1801) conclue entre le pape Pie VII et le gouvernement français; tekst w: J.M. de Agar, *Raccolta di concordati 1950-1999*, Città del Vaticano, s. 205-209.

¹⁵ J. Baszkiewicz, *Historia Francji*, Wrocław 1978, s. 476.

¹⁶ Zostały w 1871 r. zaanektowane do Prus na skutek wojny francusko-pruskiej.

¹⁷ Taki sam status ma również wyznanie protestanckie i mojżeszowe.

prerogatywy¹⁸. Jednak w myśl porozumienia między Stolicą Apostolską i Francją¹⁹, nominacja biskupów Metz i Strasburga należy do papieża po uprzedniej konsultacji z rządem. Dekret nominacyjny biskupa jest publikowany jednocześnie w „Journal Officiel” i „L’Osservatore Romano”. Władza państwowa w zakresie wyboru biskupów potwierdza wybór *in partibus* oraz odnotowuje i przyjmuje bullę nominacyjną. Natomiast mianowanie biskupa pomocniczego należy do wyłącznej kwestii papieża. Zgodnie z konstytucją apostolską *Pastor bonus*²⁰ odnośnie do nominacji biskupów, kompetentna jest Kongregacja ds. Biskupów (art. 75), zaś w procedurze przygotowywania nominacji biskupów Metz i Strasburga odpowiedzialna jest Druga Sekcja Sekretariatu Stanu (art. 47 i 78).

Oprócz biskupa diecezjalnego (i biskupa koadiutora), z budżetu państwa opłacani są także wikariusze generalni (ale już wikariusze biskupi nie są na utrzymaniu państwa), jak również kapituła kanoników, jako organ doradczy biskupa. Nominacja kanoników dokonana przez biskupa musi zostać zatwierdzona przez ministra spraw wewnętrznych. Liczba członków kapituły także jest ustalana w porozumieniu z władzą państwową. Obecnie w archidiecezji

---

¹⁸ Zgodnie z kan. 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., kanony Kodeksu nie znoszą ani nie zmieniają umów zawartych przez Stolicę Apostolską z krajami i społecznościami politycznymi. Ma tu zastosowanie zasada *pacta sunt servanda* z prawa międzynarodowego, która odnosi do się umów prawa publicznego. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

¹⁹ Dokładna procedura autoryzacji nominacji biskupa *in partibus* została ustalona w dekrete z 1808 r. (z późniejszymi zmianami). Natomiast po odzyskaniu przez Francję terenów Alzacji i Lotaryngii nastąpiła wymiana listów i not dyplomatycznych, których rezultatem było utrzymanie na tym terytorium *status quo*, czyli postanowień konkordatu z 1801 r. Décret du 7 janvier 1808 portant que l'autorisation de sa majesté est nécessaire à tout ecclésiastique français pour poursuivre la collation d'un évêché in partibus, J. Dufaux, P. Dupuy, J.P. Durand, C. Dutheil de la Rochère, F. Gasztowtt, *Liberté religieuse et régimes des cultes en droit français*, Paris 2005, s. 517-424; Aide-mémoire de mai 1921, „Revue des sciences religieuses” 4 (1924), s. 248-249.

²⁰ Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor Bonus*, 28.06.1988, AAS 80 (1988), s. 841-912; Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Pastor bonus” o Kurii Rzymskiej*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 217-257.

Strasburg jest ich 9, a diecezji Metz 8. Pracownicy kurii (jak kanclerz czy sekretarz) także są opłacani przez państwo, dla tych dwóch diecezji jest to ok. dwudziestu pracowników. Do państwa należą dwa pałace biskupie, dwa wyższe seminaria duchowne oraz dwie katedry, i są przez nie utrzymywane z budżetu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Kultury. Zarówno kapituły katedralne, jak i seminaria oraz kurie mają status zakładów publicznych²¹. Pozostali duchowni nie są utrzymywani przez państwo, ponieważ wykonują tylko zadania duchowe.

Na terenie tych dwóch diecezji jest 175 parafii „kurialnych” i 1210 parafii filialnych. Proboszczów parafii „kurialnych” mianuje biskup, a zatwierdza minister spraw wewnętrznych. Natomiast wszystkich nominacji w parafiach filialnych swobodnie dokonuje biskup, bez ingerencji ze strony państwa. Utworzenie nowej parafii czy zmiana parafii filialnej w „kurialną” wymaga zgody ministra spraw wewnętrznych, natomiast do zmiany jedynie granic parafii wymagane jest postanowienie właściwego prefekta. Zarządem nad majątkiem parafii, utrzymaniem, remontami plebanii i kościołów na podstawie dekretu z 1808 r.²² zajmują się fabryki parafialne²³, jako ich właściciele, które wyposażone są w osobowość cywilnoprawną (art. 1). Radę fabryki parafialnej tworzy proboszcz i burmistrz (mer) oraz członkowie (od 5 do 9) mianowani swobodnie przez biskupa i prefekta na okres 6. lat, przy czym co trzy lata połowa z nich jest wymieniana (art. 3-8).

Na mocy artykułów organicznych wiernym przysługuje prawo złożenia rekursu do Rady Państwa na nadużycia władzy kościelnej w związku ze sprawowaniem przez nich kultu (art. 6-8). Jednak nie mają one dziś zastosowania, mimo, że nigdy nie zostały oficjalnie uchylone²⁴.

---

²¹ K. Orzeszyna, *Systemy relacji między państwem i Kościołem we Francji*, „Roczniki Nauk Prawnych” 12 (2002), z. 1, s. 253-254.

²² Décret du 30 décembre 1809 modifié concernant les fabriques des églises, J.B. Duvergier, *Collection complète des lois, décrets. Textes par ordre chronologiques*, Paris 1834-1838, t. XVI, s. 437.

²³ W KPK/83 nie występuje instytucja fabryki kościelnej, jej funkcje przejęła parafia jako osoba prawna. Zob. też kan. 515-537.

²⁴ Dufaux, Dupuy, Durand, Dutheil de la Rochère, Gasztowt, *Liberté religieuse et régimes des cultes en droit français*, s. 775-776.

3. FUNKCJONOWANIE KOŚCIOŁA W SYSTEMIE WYZNANIOWYM ZMODERNIZOWANYM

Ustawa z 1905 r. nie została nigdy wprowadzona na terytorium Saint-Pierre-et-Miquelon, na wyspach Wallis i Futuna, na Polinezji Francuskiej, Nowej Kaledonii oraz na Francuskich Wyspach Południowych i Antarktycznych. Wynika to z dużej autonomii prawnej, jak i odrębności kulturowej na tych terytoriach zamorskich. Konstytucja Republiki przewiduje, że obywatele, którzy posiadają inny status prawny (niż przewidziany w art. 34²⁵), zachowują ten status tak długo, dopóki się go nie zrzekną (art. 75). Wykonywanie kultu na tych terytoriach regulują *dekrety Mandela* z 16 stycznia 1939 r. i 6 grudnia 1939 r., które przyznają radom administracyjnym²⁶ tych „misji religijnych” osobowość publicznoprawną.

W odniesieniu do Kościoła katolickiego rady administracyjne składają się z „szefa okręgu misyjnego” – tzn. arcybiskupa, biskupa, wikariusza apostolskiego, prefekta apostolskiego lub „szefa misji” albo jego przedstawiciela oraz przewodniczącego i przynajmniej dwóch misjonarzy przez niego wybranych. Prefekt danego terytorium zamorskiego powinien zostać poinformowany o wyborze przewodniczącego i członków rady, wobec których może się sprzeciwić. W takim przypadku ostatecznie rozstrzyga prefekt. Do kompetencji tych rad należy nabywanie, posiadanie i alienowanie, w imieniu misji, dóbr materialnych. Duchowni nie są utrzymywani z budżetu departamentu, jednak mogą otrzymywać dotacje z budżetu gminy.

---

²⁵ Artykuł ten dotyczy między innymi: praw obywatelskich i podstawowych gwarancji przyznanych obywatelom w celu realizacji wolności publicznych; obywatelstwa, stanu cywilnego i zdolności prawnej jednostki, prawa małżeńskiego, dziedziczenia i darowizn; wymiaru stawek i sposobów pokrywania wszelkiego rodzaju podatków; systemu emisji pieniędzy; określania również zasad dotyczących: systemu wyborczego do zgromadzeń parlamentarnych i zgromadzeń lokalnych; tworzenia określonych kategorii zakładów publicznych itp.

²⁶ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 27.05.1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593, kan. 1520.

4. FUNKCJONOWANIE KOŚCIOŁA W SYSTEMIE WYZNANIOWYM OTWARTYM

Na terytorium Gujany Francuskiej relację między państwem i Kościołami oraz związkami wyznaniowymi są bardziej skomplikowane. Wobec Kościoła katolickiego zastosowanie ma rozporządzenie królewskie Karola X z 27 sierpnia 1828 r.²⁷, według którego zadaniem gubernatora jest czuwanie nad wolnym wykonywaniem kultu katolickiego i troska, by był on otoczony odpowiednią godnością (art. 36). Ma on też „zdawać sobie sprawę” ze stanu kościołów i cmentarzy, sytuacji materialnej fabryk i ich pracowników. Obecnie zadania te spełnia prefekt państwa na Gujanie. W relacji do pozostałych wyznań obowiązują *dekrety Mandela*.

Na terytorium Gujany fabryki kościelne zostały utworzone na mocy ustawy z 1825 r.²⁸, mają one osobowość publicznoprawną oraz są zobowiązane do zapewnienia utrzymania i konserwacji kościołów, a także zarządzania dobrami materialnymi. Jednakże w kwestii nabywania i alienowania dóbr materialnych Kościoł zawiesił w tym zakresie kompetencje fabryk kościelnych, a przekazał uprawnienia na rzecz rady administracyjnej funkcjonującej na podstawie *dekretu Mandela*, która została utworzona w 1940 r.²⁹ Nie istnieje żadna oficjalna procedura mianowania biskupów, jednakże w praktyce odbywa się to na takich samych zasadach, jak w przypadku arcybiskupa Strasburga i biskupa Metz. Jedynie duchowni katoliccy są opłacani z budżetu departamentu Gujany, jed-

---

²⁷ Ordonnance du 27 août 1828 concernant le gouvernement de la Guïane française, Bulletin des lois de la République Française (1794-1932), 1828, n. 261, s. 521.

²⁸ Règlement pour la fabrique de l'Église de Cayenne du 20 juillet 1825, *Règlement pour la fabrique de l'Église de Cayenne et arrêté érigeant en paroisse, les chapelles établies par le gouvernement dans les quartiers de la Colonie*, Imprimerie du Gouvernement, Cayenne avril 1869, s. 3-14.

²⁹ W 1947 r. została rozważana możliwość utworzenia stowarzyszenia diecezjalnego na Gujanie ze względu na to, że diecezja Kajenna jest diecezją sufragalną metropolii na Martynice, wobec której zastosowanie ma ustawa z 1905 r. Jednakże nie zdecydowano się na takie rozwiązanie, ponieważ byłoby to niekorzystne pod względem finansowym. Stowarzyszenie to nie zyskałoby żadnych korzyści na mocy ustawy z 1905 r. ani nie mogłoby mieć zastosowanie wobec niego dyspozycji *dekretów Mandela*.

nakże nie są *sensu stricto* funkcjonariuszami departamentalnymi, ponieważ nie podlegają władzy administracyjnej prefekta³⁰.

*

Podsumowując należy stwierdzić, że co do zasady francuski porządek prawny nie uznaje osobowości publicznoprawnej Kościoła katolickiego na mocy ustawy z 1905 r. Kościół może funkcjonować jako stowarzyszenie diecezjalne na mocy ustawy o stowarzyszeniach z 1901 r., z pewnymi modyfikacjami ze względu na charakter organizacji wewnętrznej Kościoła katolickiego.

W odniesieniu do kwestii związanych z obecnością Kościoła w przestrzeni publicznej państwa, obowiązuje zasada laickości i rozdziału. Stosowanie takiej polityki potwierdza powołanie przez Prezydenta Republiki François Hollanda, 4 kwietnia 2013 r. specjalnej komisji, której celem jest troska o zachowanie zasady laickości państwa w każdej dziedzinie życia publicznego państwa, zwłaszcza w sferze prawnej³¹. Jednak na relatywnie niewielkim obszarze kraju Kościół katolicki zachował swój *status quo*, jaki miał przed wejściem w życie ustawy z 1905 r., ze względów historycznych oraz społeczno-kulturowych. Dzięki temu powstała sytuacja, w której państwo świeckie o modelu separacji wrogiej opłaca duchownych z budżetu państwa (jak ma to miejsce w Alzacji i Mozeli) lub budżetu departamentu (jak dzieje się w prawie wszystkich departamentach zamorskich, poza Gwadelupą, Martyniką i Reunion) przez utrzymanie w mocy konkordatu z 1801 r., rozporządzenia królewskiego z 1828 r. i *dekretów Mandela* z 1939 r. Dzięki temu Kościół, mimo nieuznawania jego osobowości prawnej w porządku krajowym, może w nim funkcjonować poprzez kapituły katedralne, parafie „kurialne”, fabryki kościelne i rady administracyjne, które w obecnym prawie Kościoła należą do reliktyw (fabryki) lub nie mają tak szerokich uprawnień (kapituły katedralne).

Zachowanie w mocy konkordatu z 1801 r. daje władzy państwowej uprawnienia w procesie nominacji biskupów Metz

---

³⁰ Dufaux, Dupuy, Durand, Dutheil de la Rochère, Gasztowtt., *Liberté religieuse et régimes des cultes en droit français*, s. 782.

³¹ Décret n° 2013-270 du 3 avril 2013 relatif à l'observatoire de la laïcité, Journal Officiel de la République Française n° 0079 du 4 avril 2013, s. 5593.

i Strasburga – przez potwierdzenie wyboru *in partibus*, poprzez opublikowanie bulli nominacyjnej w rządowym dzienniku oficjalnym.

The Organization of the Functioning of the Church in the French Legal Order. Outline of Issues

Summary

The paper analysed the basis and methods of the functioning of the Catholic Church in France, the country that the principle of secularism is inscribed in the constitution and the separation of the Churches of the state is treated as a fundamental principle, but still within its territory there are also other systems in relation to the state of the Catholic Church. In most parts of the country, and three overseas departments (Guadeloupe, Martinique and Reunion), in force the Act of 1905 on the separation of churches from the state, which deprives the churches and church agencies of the legal entity. For a three eastern departments of the country (Lower Rhine, Upper Rhine and Moselle), is valid Concordat of Napoleon from 1801, which divides of religion to „recognized” and „not recognized” by the state. Cults of personality are considered public law and the state has to have a number of obligations, such as financial maintenance of the clergy, but also rights as the right to appoint people to high positions in these religions. In almost all the overseas territories of all faiths apply to the decrees of 1939, the so-called. Mandela decrees under which the resulting administrative councils involved in the management of the assets of churches and other religious organizations. In French Guiana, there are two systems. Catholic Religion is the only cult „recognized” by the state and funded directly by them pursuant to the Royal Decree of Charles X in 1828, and to other faiths apply these decrees Mandela.

Słowa kluczowe: Kościół katolicki, relacje, państwo, Rewolucja Francuska

Key words: The Catholic Church, relations, state, French Revolution